

ב. ההתיישבות בתקילה

ניסיונות ראשוניים

גירוש יהודים מהכפרים עמד להתבצע בפלכים מסוימים בראשית 1807 וביתר הפלכים בראשית 1808. בשנת 1805 לא הורישה כל התעوروות מצד היהודים ל走访 להתיישבות המוצעת. רבים גם ציפו לנס וקוו שירך לב הצאר והגירה תבוטל. להסתיגות היהודים הייתה סיבה נוספת: היו השלטונות מקיימים את הסעיף לפיו ניתנת ליהודים רשות להתיישב בפלכי-מגוריהם, ודאי היו נמצאים רבים המוכנים להתיישב באזור בו נולדו, קרוב לקרויב אבותיהם. אליהם נסינוות מצד היהודים בכיוון זה נפסקו לאחר שקבוצות מאורגנות ניסו לנחל משאודומתן על כך עם הממשלה ונטקלו בסירוב מוחלט. כך, למשל, פנו 125 משפחות מלך מינסק בשנת 1805 בבקשת ליישם במחוזות מגורייהם. התשובה הייתה שלילית ונומקה בחוסר קרקע פנוים.

בשנת 1806 התקרב התאריך הגורלי. שתדלנות היהודים לבטל את הגירה נתקלה בחומה אטומה. זריזם במשטרות המקומיות החל בביצוע גירושי בודדים וכאשר אימת הגירושים הייתה כבר ברורה וקרובה — הופיעו החלוצים הראשונים להתיישבות בגובזרוסיה, האיזור היחיד בו תירה הממשלה את ההתיישבות. בשם 36 משפחות פנו לממשלה שני יהודים, ישראל לנפורט ונחום פינקלשטיין מחוז צ'זירקוב, פלך מוהילוב, בהצעה ליישם בערבות חרסון.

מפרשאה ראשונה זו ניתן ללמוד עד מה הייתה כל התקנה בדבר ההתיישבות יהודים עדין בחינת לוח חלק לגבי השלטונות. הכנות של ממש לקרה המפעל ההתיישבותי לא נעשו. השתחמים טרם נקבעו. טרם עובדה תוכנית משקית, ולא נקבע התקציב הדרוש לכל מתישב. אף לא נשלחו הוראות לשלוונות הפלחים ומהווים כיצד לפעול בהעברת יהודים לחיטון.

שני נציגי ארגון המתישבים הראשון, פינקלשטיין לנפורט פנו, לפי המקובל, לשלוונות המחוון ואלה כיוונו אותם לשרי-הפלך באקונין; באקונין לא היה מושג

לאן לכוון את הפונים אליו. הוא פנה למיניסטר הפנים, קוץ'זוביי, ובקש ממנו הוראות והקצתה מסויימת לשם העברת היהודים. קוץ'זוביי, כיוושב ראש "ועדת היהודים", היה מצדדי התישבות מבחן כללית, אולם בעמדתו בפני ביצוע מעשה ראשון גברה עליו השגורה הבירוקרטית, ובמקום לתת הוראות והקצתה ביקש מבאקוני ידיעות מפורטות על טיבם של היהודים אלה: במה היה עיסוקם? אם מסיים למשלה נפרעו בסדר? מה הסיבות להענונות? האם יש לעבודת-האדמה? האם יש להניח שהיו חרוצים בעבודה הפיזית? האם יש בטחון שישלכו את ההלוואה שהמשלה תקבע להם? קוץ'זוביי דרש שהיהודים דרוצים להיות חקלאים ישלחו נציגים לחרסון, שיבדקו את השיטה המוצעת להם, כדי שלא יבואו אחר-כך בטענות. בלי תנאי זה לא נתן רשות להעברתם.

מחשש שמא חליפת המכתבים הרשמית בין המיניסטר לבין שר הפלך תימשך זמן רב, ושמא ללא הסבר בעל-פה לא יוכו לתשובה חיובית, יצא נחום פינקלשטיין לפטרבורג וזכה להתקבל אצל המיניסטר. הוא מסר פרטיהם על אנשי אירוגנו שהיו מוכרים-מתקאות וסוחרי סידקיות בין האיכרים ולאחר שביעי-האותות סילקו אותם מכפריהם נאלצו לעבור לעירות ולערים, לא נקלטו בשום עבדה ועיסוק וסבלו מהsofar ועוני. פינקלשטיין ביקש לדעת מה תהיה עורת המשלה למתיישבים.

במיניסטריו שוב הוצע לו לנושא לנובורוסיה, ולפנות לשכת האפוטרופסות למתנחים — המוסד המטפל במתישבים חדשים באוזר.

כשנה וחצי אחרי גזירת 1804, וכמחצית השנה לפני מועד ביצוע הגירושים, נוצר מיניסטר-ההפניים קוץ'זוביי לבוא לידיים עם שלטונות נובורוסיה. הוא פנה איפוא, לשדר-הפלך דה-דרישליה בבקשת הקוצאות בשביל התישבות היהודים אי-אליה שטחי קרakeup, סמכים זה לזה, כדי שיוציא להתיישב במרוכן, נבדלים משאר הכפרים, ל佗עלת היהודים במובן הדתי, וגם כדי... שהרשויות תוכל לפקח עליהם בנקל.

דה-דרישליה קבע להתיישבות היהודית 24 אלף דיסיאטין * בקרבת הנהר אינגוליך. אדמת-ערבה זו הייתה קרקע-בתולה ולא נחשבה לטובה ביותר; מירשתייה לא היו בה והערים הקרובות ביותר ביותר (פריסלב חרסון וניקוליב) היו במרחק של 400—250 ק"מ.

בעבור חודשים הודיעה לשכת האפוטרופסות בנובורוסיה לקוץ'זוביי ששנני השלייחים, פינקלשטיין וליברמן, בחרו בשטח אדמה של 6600 דיסיאטין בעבר השמאלי של נהר אינגוליך.

המשמעות על הצלחת פינקלשטיין נפוצה מהר בין היהודים. ספראנצ'יק, נציגם של 52 משפחות מחוז מטיללב, פנה למיניסטר קוץ'זוביי בבקשת נמרצת

* דיסיאטין — מידת שטח למעלה מתקtar — (109.25 אר.)

להחיש את העברתן של משפחות אירגנו לחרסון ללא חקירות מוקדמות וללא שליחים שיחפשו ויבדקו בשטחים — באשר אנשי, מגורי הכהרים, נודדים מקום למקום ללא מזון ולא קורת-גג ומצבם החומרי קשה ביותר. קוֹצְיוּבִי לא גענה לתחינותיו של ספראנציגיק אולם כתב לשר הפלך, שהואיל ואיאפשר להספק להכין למועדים להתיישבות בתימגורדים לקראת החורף, ויש להשווש שהקצתת אדמה ליוחדים ללא הסכמתם מראש, תשמש אمثال לتلונות במקורה של אי-הצלחות בעtid, הריהו מציע, שגם הארגון ממסטיסלאב פרנסה נציגים לחרסון לקבוע את השטח ובינתיים יחשפו לעצם המועדים פרנסה בעבודות-שדה בכפרים. עד כה וככה, נתקבלה שוב פניה מקובצת של 76 משפחות בפלך צ'רניגוב ליישם — בהתאם לסייע ל"ד בחוק לתקנת היהודים — בפלך קאוקאו. קוֹצְיוּבִי ענה להם שהייתה לטובתם הם וכן לרצונם של הממשלה ליישב את היהודים במרוכז.

המושבות הראשונות

כל שהתקרב המועד שנקבע לגירושים כן גברה בקרב היהודים התעניינות להתיישבות. אוירה חיובית יותר לגבי ההתיישבות נוצרה עם שובם של פינקלשטיין וליברמן משליחותם. היהודים סברו כי הממשלה לא רק תמיד לרשותם את האדמה להתיישבות אלא גם תבנה להם בתים. תצדיד אותן בבהמות עבודה, מחרשות, זرعם, פרות-חלב ואף תעבירים לחרסון על השבונה בתוספת צידה לדרכו; וכן תנתן להם הקצהה לפכלת נפשותיהם עד לקצירת הביוול הראשון. אלה היו תנאים מושכילי-ב. בשנת 1806 נרשמו להתיישבות, לפי רישליה, 911 משפחות שהם 4395 נפש ואלו לפי מקורות מסוימים אחרים נרשמו באותה שנה — 1436 משפחות.

רישליה, שר-פלך נובורוסיה, היה בעל-נסيون בהתיישבות חדשה של גרים נוצרים, יוונים וروسים, ובשמעו שהאלימנט היהודי לא עסק בחקלאות עד כה, רצה להיות זהיר והציג לקוצ'יבי להסתפק, בתקופה הראשונה ביישובן של 300—200 משפחות לשנה. כן דרש, בהתאם למוקובל לגבי מתיישבים אחרים, תקציב בסך 300 רובל למשפחה (כולל 125 רובל לבניין בית, מזון למשך 8 חודשים עד הביוול, רכישת שורדים, כל-יעבה ווועים).

ראשוניים המתישבו בחרסון אנשי הארגון של פינקלשטיין, אשר מנתה 43 משפחות, ועוד קבועות קטנות מאוקראינה ורוסיה המערבית. לתקופת המשע מקומות מגוריהם לחרסון, הקציה להם הממשלה 5 קופיקות ליום פלבלה, לנفس. באקונין, שר-פלך מזהילוב, הבין שאין להתקיים בדרכים ב-5 קופיקות ליום, על כן פנה לעסקנים היהודים בבקשת נרצה שגם הם ישתתפו בהוצאות

הדרך. נציגי-הקהילות העמידו לרשות היוצאים להתישבות 6000 רובל מפספים, שנטצברו במשך חמיש עשרה שנה מכירת אתרוגים.

במשך שנת 1807, היא השנה הראשונה להתיישבות היהודים בחרטום, נסדו ארבע מושבות: בז'ורוב-ירקוט, יורייליבקה (נקראה גם בשם עברית "יעזרו"), שלדה מנוחה ודוברזיה. בארבע המושבות החנחו 294 משפחות (1951 נפש) מהן 248

על חשבון הממשלה, ואלו 46 — באמצעים פרטיים.

בשנת 1806 החריפו היחסים בין נאפוליו מלך צרפת לבין רוסיה, וכמעט שעמדה לפרק מלוחמה. מחשש פן ייוזרו הצרפתים ביהודים המורמרים בימי המלחמה, לא הקפידו ביצוע הגירושן הראשון בראשית 1807. היהס ליהודים בכלל נתרך ואופטימיסטים ראו בכך סימנים לביטול הגירושה. אך ביולי שנת 1807 נחתמה ברית-שלום עם נאפוליו והשלטונות נתעورو שוב לבצע את הגירושים.

בקרב היהודים תושבי-הכפרים השתרכו יאוש ובהלה. הגירושים בוצעו בסות ובאכזריות בעורת איכרים ואנשי צבא. המגורשים נשלחו לעיריות ולערים ונעו ברחובות תחת כיפת השמיים. ביחוד רבתה האכזריות בכפרי פלך ויטבסק. באותו שנים (1809—1810) נוצר לחץ גדול על שלטונות הפלכים להעביר את היהודים להתישבות בערבות חרטום. אולם הממשלה לא הייתה מוכנה לבצע התישבות המוניות. בחרטום עצמה התנHALו ענייני ההתיישבות ברשיגנות וללא תיאום. עדין לא הוקזו שטחי-אדמה חדשים למטרה זו; גם הסכומים שנדרשו להתיישבות המונית נראו מוגזמים בעיני הממשלה. חוטר המעש, חוסר היכולת והמכסה הביאו לפאסיביות, וכרגע במצבים של מבוכה ואולחיד לא הקפידו השלטונות הפלכים והמחזים על דקדוקי פורמליות ויהודים יצאו לזרק ללא פספורטים ורשונות.

חרטום קיבל אותם בפנים צעומות. לשולטונות הפלך לא היו שום הוראות מהבירה להקל על הפליטים והם נדדו מקום למקומם בחוטר-כל, רעבים ללחם, קרועים-לבוש, מוכיכינים, תשושים ונגועים-מלחמות.

אין בידינו מספרים מדויקים על הנודדים שפרצו לחרטום. יש מעריכים אותם כדי 1,900 משפחות (10,000 נפש). גורלם הסופי אינו ידוע. חלק מהם גוועו וניספו ומהנותרים — מהם שחזרו, מהם שהסתפERO בערי חרטום, ויש להנחות שמעטם בעלי יזומה וכיסף הצליחו לה策ך למושבות. בשנת 1809 נסדי עוד 4 מושבות: אינגוליאן, קאמינקה, נהרטוב ויפה-נזהר.

וכך היו כבר בפROSS שנות 1810 8 מושבות יהודיות ובן 800 משפחות. אכן הישג זעיר לעומת התוכנית הגדולה שהתיימרה להפוך רבעות יהודים לעובדי-אדמה ולשנות את מבנים הפלכלוי.

כשאנו באים עתה, לאחר 150 שנה, לחזור את הנסיון הממלכתי הראשון לישיב היהודים בחקלאות, יש לנו תהמים לשקייתו ולכשלהו בראשית דרכו. שהרי התקנה להתיישבות יהודים נתקבלה על ידי רבי-מדינה, אנשים מיושבים בדעתם; לאחר עיונים ודיונים שנמשכו שנתיים; גם בעית-הקרקע לא הייתה מכשול; לשנות הממשלה עמדו שטחים פנויים בכל רחבי רוסיה, ובעיקר בנובורוסיה שנכבה לא מכבר מידי התורפים. מבעליה האחוות הגדלות שהסתבכו בחובות בגל הולות ופזרנות כל היה לרכוש נחלות וכפרים; גם ההקצבות להתיישבות בגבול של 350—300 רובל למשפחחה, לא היו הכבדה יתרה על אוצר-המדינה, ואשר למתיישבים עצם — הרי המודובר היה ביהדות כפרים, שלא היו מפוקים במוחות, רגילים לחיי דוחק ועובדות קשה. רבים מהם היו גם קרובים לעובdot-אדמה ממש; היו מעבדים שטח-יריקות על יד הבית וחולבים פרה. ידיהם היו רגילות לאת, לקישון, או לגרזן; המפעל כלו היה מלאה אוירה חיובית-libרלית ששורה בראשית המאה ה'ית' בקרבת שרים רמי-עללה ואיש-ציבור בעל-השפעה. תוצאות המפעל יכולות היו להיות אחרות למגרר, ולפחות החלק החמיישי מששת הרכבות שנשוו וגורשו יכול היה להיות עובדי-אדמה. לא היה כלל מן הנמנע שיקום אוזר שאוכלוסיתו שורת אלפים משפחות מרכזות במאה מושבות יהודיות. ואלו למעשה התוצאות ממש שלוש השנים הראשונות, עלות ביתר. בסך הכל — 8–7 מושבות, שבן כמנה מאות משפחות במצב חומריא-אטטרופאי: בתים רעועים, ציפיות ומחלות, מהסור על הפקת ההתיישבות.

כשאנו הופכים בפרשה ומצרפים אירועים הולכות ומתבררות סיבות הכספיון. כי בעצם, מאו מקבל החוק לעבד תוכנית מפורטת, לא נקפת הממשלה אצבע לביצוע התוכנית וכשנעמדה בפני הלחץ של ראשוני החלוצים נתגלתה המכונה הבירוקרטית בכל פגימה.

הנסין מלמדנו שריעונות ומפעלים רב-עירוך תלויים לפעם בכך, אם ימצא להם המשגעה" לדבר. יש סבורים שאילו היה נטע נוטקין מאיריך ימים והיה מייצג את המפעל כלפי השלטונות, מארגן בקפדנות את המועמדים להתיישבות, ואולי גם עורך מגבית מיוחדת בין עשרי-ישראל לשיפור תנאי ההתיישבות. כי-או היה פניו הדברים אחרים. אולם המשגעה לדבר לא היה והמושלים הלבו ונערמו.

גורם אחר שהכשל לא כמעט את המפעל, היה ביטול ההחלטה המפורשת, בתקנות 1804 — לאפשר ההתיישבות יהודים בתחום אורי מגורייהם. קו-זוביי,

שר-הפנים, הוא אשר ביטל החלטה זו במאמר-פה, אחרי שהותם עליה, בהיותו יושב-ראש "הוועד היהודי". ובני עמי-ישראל, למרות היותם רגילים בנדודים, נרתעו מהמרחך של "אי שם בערובות הים השחור" שהensus לשם היה עניין של הליכה ונדייה במשך 90 עד 100 ימים.

ההתישבות בחרסון יכולה הייתה להצליח גם אילו הייתה מכובנת ומודרכת על ידי מומחים, ואילו העמדיו לרשותה אדמות פחות או יותר נזותה; אולם רוב השטחים שהוקזו לאקלאים היה אדמה זיבורית, עצמת מישתיה, או אדמה קשה לעיבוד שרכי לפלה נדרשו ארבעה שוררים.

גורם יסודי אחר לכשלון היה חוסר הנסיוון של המתישבים היהודים בעבודת-האדמה, למרות מוצאם הכספי. אילו קיבלו הדרכה וטיפול, דוגמת ההתישבות של העולים ארץ-בדורנו, ولو גם בצורה הפרימיטיבית ביותר כפי המצב בימים ההם, בוודאי הייתה ההסתגלות קלת יותר, וכעבור שנה, שנתיים היה המתיישב חדש אוחז במחרשה באופן טבעי.

אין לבטל גם את הגורם הכלכלי. ההקצתה מטעם הממשלה לבניין, ולצדodem משקי הייתה זעומה והצטמeka עוד יותר בשל שחיתות פקידי הממשלה וכמה על כך תעיד עובדה אחת מרבות: מיניסטרין הפנים בפטרבורג דרש כמה וכמה פעמים מאות לשכת האופוטרופסות למתנהלים אשר בנובורוסיה דין וחשבון מפורט על מה הוציאו התקציבים להתישבות יהודית והתשבות היו סתוםות. רק לאחר שנפתחה ההתישבות בשנת 1810 והמיניסטרין מינה את השופט הראשי בנובורוסיה קונטנטיוס לבודק ולברר את פעולות הלשכה האופוטרופסית, אשר ביצעה וניהלה את ההתישבות, נתגלו הרבה מקרים מזועזעים כתוצאה משחיתות הפקידים.

במושבה פולונית היה רשות בדפרטאות שהשיקעו סכומים לבניין 127 בתים, ולמעsha הוציאו הסכומים לבניין 96 בתים בלבד; ראש מושבה אהורת התאונו שבגאל לחץ ואים במאסר מצד המפקח, חותם קבלה על 1800 רובל ואילו לאימתו של דבר לא קיבל אף פרוטה; ארבעה יהודים נאסרו לשילושה שבועות בגלל אי-ציותות; בכמה מושבות נמצא בתים בלתי גמורים מחוסר כסף וחלק מתושבים גרו בחפירות (זמליאנק); המפקח הנוצרי של המושבה קאמיןקי, אדם שלא רכוש, חי על משכורתו, בנה לעצמו בית מפואר ובית-מרחץ בחרסון העיר. תפקיד הלשכה ומפקחיה היה לרכוש שוררים, עגלות, מחרשות, משדרות ויתר מכשיירי העבודה, אך השופט-החוקר גילתה שלמעשה נקנה פחות מהחצי הרשות במיסכי המפקחים; כן נמצא, שהגרעינים לזרעה נמסרו לאיכרים במאוחר — באציג, או בתום העונה; המתישבים התלוננו גם על גניבת שוררים מהמרעה בלילות.

השופט קונטנטיוס שהתרשם קשה מהעוני, המצוקה והתחלואה הגיש דין וחשבון אובייקטיבי, בו מסר מරאה עניינו. כנגד זה נשלחו העורות וביאורים

סאת הלשכה האפוטרופסית, שטעה כי היהודים עצם אינם אשמים בכלל. אין הם ידעים בעבודת-shedah, הם עצלים מטבחם, ומחלותיהם נגרמות בשל הזנחה וחוסר נקין.

שנתים לאחר ביקור השופט קונטנישו, הגיע מבקר אחר סקירה ובה הערכה זו: "— — — הצליפות בbatis המתישבים איזמה. 20—15 נפש בבית. בגלל החנק ואידנקון פשטה בהם מחלת צפדיינה (צינגה), החולמים התגלו ייחד עם הבריאים, הדביקו אותם, ורבים מתו".

אם מתוך דאגות-אמת או מתוך שיגרת הסיעוץ לאיכרים שבלו מנצחות או מכאה חקלאים כלשהי, הקציבה הממלשת סcum כטף נוסף לשיפור מצב החקלאים היהודיים. סמוך לכך נשלח המבקר לפניו לסקור את מצבם של המתישבים. אף הוא בדומה לקודמו מספר על מצבם החומריא הקשה של המתישבים וכן על מעשי השחיתות. נביא סיירוף אופיני:

שר נובורוסיה, דה-דרישלייה, קיבל מפטרבורג הקצבה לתיקון המצב בתתיישבות היהודית. הטיל על שר הפלץ היקארטינז'וסלאבי קאלגאוריה לרכוש במנות עבודה וככשרים עבור המתישבים. השר התפאר שהגילה לרכוש את הדירוש בוויל-הוזל; אלם הרבייזור לייפנוב מצא כי "השוררים היו זקנים, פחויסים ובתים-מוסחרים לעבודת-sheda; העגלות והמחרסות זוקות לתיקונים. וכל פולם אינו שויים אף מהцит הסcum אשר שולם עבורה".

וכשמדובר בגורמי הכספיין אין לעבור בשתקה על עינוי-הensus הארץ והגיע עד חרסטן. בדרך הארוכה בזבוז היהודים את כל הסכונותיהם, נחלשו בגופם וסבלו מחלים. במצב זה של תשישות לא נמצאו להם הכוחות שנדרשו לעובדה מוצחת בתנאים הקשיים.

באחת התעוזות שנשלחה מקבוצת-אייפים יהודים בדרכה לתתיישבות נאמר: "...לאחר מסע במשך ארבעה חדשים הגיעו סופ-סוף לקרמנצ'יג. שם בעגולות שכורות מטעם הממשלה, ובಹקצבה עצומה למזון, הגיעו למקום ההיאחזות. לפניינו ערבת-שםמה. ...עיפויים וסוחוטים מהדרך הארוכה, מהקו, מהتوزנה הגרוועה ומכל מני פגעים — היה עליינו לגשת להקמת הבתים. נתקפנו במלחות. מצבנו היה נואש. בהיותנו בלתי מורגלים בעבודת-אדמה ובמרחק מישובים אחרים שאפשר ללמוד מהם, היינו נאלצים לשפור פועלים ולשלם להם 15 רובל بعد שימוש כל דיאסיאטינה. במקום ההקצבה היומית המובטחת — 10 קופיקות ליום עד היבול הראשון לנפש — ניתן לנו רק 5 קופיקות. בהחלפת הכתפים שניינו לנו במטבעות קשות הפסדנו שוב. התקשינו מאד בהשגת גרעינים וكم מה עברבה, וכן היו גם מקרים רבים שקנינו גרעיניםอลם לא היה איפה לתחזון אותם. נאלצנו, איפוא, לכתשם או לבשלם כמוות שהם. כזה היה מצבנו בתקופה הראשונה".

ואיכרי שדה-מנוחה פותבים: "...כתוצאה מהמים, חילוף האקלים, מחסור מזון ומחילות, — מתו אצלו במשך שלוש שנים כ-200 נפש. מהם לא רק קשישים ותינוקות, אלא גם משפחות שלמות. הננו כיום 166 משפחות, ובינינו יתומים חסרי-לבוש ומזון, ואלמנות ללא כל תמיכה. כולנו עניים ואומלים — —".

באותה התעודה כתבו איכרי נהרטוב: "— — כתוצאה מהחלוף האקלים והמים, אף החזי מאתנו אין בכוחם לעבד את האדמה".

מכל המסופר מצטירת לנו תמונה עצומה על מצב המתישבים; ואילו האלפים אשר פרצו אל ערבות חרסון על דעת עצמו, כדי להיוועץ על ידי התישבות נונחו — יגונם וסבלם לא זכו לשום מצבח-זכרון, ושום תועדה אינה מספרת את מצבם האומלל יותר ממצב המתישבים. מרעב, מחוסר-בית, תשישות ומחילות פוזרו עצמותיהם בנדרדים בערבות חרסון, ללא ציון ומצבה.

הכשלון לאنعم ביוור לאחראים. פגון המיניסטר לענייני-פנים, קוראקיין, ולשר נובלרussia דה-הירשליה. לא היה בהם העוו להודות בשגיאות ולתקנן וכדי לטהר עצמו, בחרו באמצעותה הנוחה ביותר: הטילו את האשמה במתיישבים והצעו לצאר להפסיק את התישבות.

שר-הפלך רישלייה הגיע לתוכיר ובו נאמר:

"כתוצאה מאידרגיותם של היהודים לעבותת האדמה, בשל היעדר הנקיון במושבותיהם גדל אחוז המתים אצלם. רצוי להפסיק את התישבות אולם בעוד שנים-שלוש, לאחר שיוכחו יותר נתיה לאורה-חיים זה, אפשר יהיה לחדשה".

ואילו מיניסטר הפנים קוראקין קבע:

"מכיוון שהעולם הפיננסית לצמצום הוצאות הממשלה לא קבעה תקציב להתיישבות יהודים לשנה הבאה, יש להורות לשלטונות הפלכים להפסיק העברת יהודים להתיישבות על חשבן הממשלה וכן להורות לשכת האפוטרופוסות למתנחים שתוציאו מהמושבות את המתישבים שאין בכספים או ברצונם להתחמד בעבודת-אדמה, תציגו אותם בפאספורטים ותחזרם למוקומותיהם בהתאם לחוק. וכן יש להודיע למתיישבים הנשארים — כי אם תוך שנה יתברר שאין הם מתאימים לעבודת האדמה ואין להם כל תקווה להיעשות חקלאים — ישולחו על-ידי הממשלה לבתי-הראשות לטכسطיל כפועלים עד אשר יסלקו את חובותיהם למלטה".

הצאר נתה לנוטחטו של רישלייה יותר מאשר להציגו החמורות של מיניסטר הפנים וב-6 לאפריל שנת 1810 פירסם פקודת:

"להפסיק לטפל במתיישבים חדשים, ואת אלה שכבר התישבו — להשאיר במצב הקים לא שינויים".

ההיסטוריה כותב הרשומות של המיניסטריון לענייני-פנים רשם בשנת

1810: "אי-הנקיון בקרבת המתיישבים היהודים גרם למלחמות ומרקם מות רבים. הם לא הצליכו בחקלאות, שלא היו מסוגלים בה, הוצאות בלתי רצויות אלו גרמו להפסקת ההתיישבות בנובגורודסיה". וב ذات מסתורית הפרשה הראשונה של התishiשות החקלאים היהודים ברוסיה הצארית.

ביטול גזירות הגירוש מהכפרים

עוד טרם החליטה הממשלה בשנת 1810 להפסיק את ההתיישבות הבלתי מסחר היהודים שנרשמו. יש להניח שמתוך הנזהרים לחרסן לא רשיונות חזרו יחדים למקומות מגורייהם וטיפרו על כל המוראות והוואות שפקדו את הפליטים בנדוזיהם. הם, כמובן, סיפרו גם על מצבם העגום של המתיישבים החדשים ובשורות איזוב אלו ציננו, בלי ספק, אף את האנרכיסם והענינים ביותר. בינו לבין נמשך תהליך הגירושים. המגורשים היו למעססה על קרוביהם בערים, ולאחר מכן חללו חסכנותיהם — רעבו ללחם, נדרדו מקום למקום. מ昝בם החמיר מיום ליום. רבים פנו לשלוונות לעברם לחרסן, למרות הידיעות העגומות שם; ואולם עוד טרם הוחלת על ההפסקה הוחירו השלוונות בנובגורודסיה את שרידי-הפלכים מפני המשך המשלוחים, באשר יכולת הקליטה היא בגבול 200 משפחות לשנה, ובחרסן גופה נמצאים כבר הרבה מועדים.

מה מהשרי הפלחים פנו לפטרבורג בהודעות שאיני-אפשר לקיים גירוש המונחים מבלי להרים ריבות משפחות הרס גמור. עם ביצוע הגירושים, נתגלתה לרבים מבעל-האחוות שנגרמו להם הפסדים ניפורים, כי מלבד דמי-חכירה מוגומים שנחטו מאות החוכרים היהודים, היו בעלי-האחוות משתמשים ביודדים במשרתים וסוכנים לקניות ולמכירות, ולא עורת יהודיהם היו "פריצים" אשריתותה.

מצבם הנואש של המגורשים, שנגע בוודאי לכלם של כמה אישים רמי-על, לחץ שר-הפלחים, היחס החדש שנוצר אצל רבים מבעל-האחוות כלפי חוכרייהם היהודיים, ומאידן, אי-הצלחה בסקטור התיישבותי היהודי, הביאו את ממשלת הרוסים, מובכה זו גרמה לכך שבתחילת ינואר שנת 1809 נתמנתה פטרבורג במובכה. כדי לברר איך להעיר את היהודים ממשור בין-שער בטעם הצאר ועדת חדשה. כדי לברר איך לערת את היהודים פופוב בכפרים למקומות פרגטה אחרים. לוועדה זו נתנו: יועץ הסתרים פופוב (יושב ראש), הסינאטור אלפסיב, סגן-המיניסטר לעניינים פנים קוזודאבלב ואחרים. בצו המינוי הוסברו הקשיים בגירוש היהודים מן הכפרים: "מן-פני עניותם אין הם יכולים להסתדר ולמצוא קיום במקומותיהם החדשים לאחר הגירוש; הממשלה מצדיה אין אפשרות לבסם במקומות חדשים, על כן יש למצוא דרכם בהם יוכלו היהודים להתרנס לאחר שיורחכו מחכר הין בפונדקאות

ובפפרים". כו כן נצטוותה הוועדה לעין בחותות-דעתם של הצירים היהודים שהוגשה לממשלה. הוועדה טיפלה בבעיה כשלוש שנים ואת מסקנותיה הגישה לצאר אלכסנדר הראשון במרץ שנת 1812. וכך נאמר במסקנות :

„שוררת השקפה שאות היהודים יש להרחק ממוסדות משום הנזק לאיכרים, והרי מקור השיפרות אינו במכיריהם המשקאות, אלא במשפטם היזרים של האיכרים, שהוא עיקר פרנסתם. בהרחקת 60,000 משפחות היהודים — יבואו במקומם 60,000 חכרים מבין האיכרים, מושרים בעבודת האדמה וחוץים ; ואילו היהודים המנוישלים, חסרי כל ידיעה במקצוע זה לא ייהפכו בתבאת-אחת לעובדי-אדמה, ביחס לשעה שאין בידי אוצר המדינה יכולת לישב את היהודים ולעשותם איכרים.

„אין היהודי מתעשר בmseחר היין. עני הוא ומתרנס בדוחק. על-ידי זה שהיהודי קונה מהaicר את תבואותו הוא פוטרו מביטול זמן בנסיבות העירה. תיווכו של היהודי בקניות ובמכירות דרוש לבעל האחוזה ולאיכר. אין זה מעשי ואפשרי להפוך את היהודים המגורשים לבעל-יחירות, סוחרים ואומנים, באשר פשלון, ביחס לשawn באוצר המדינה הסכומים העצומים הדרושים לטיעוע הקמתה של הרשות החדשה.

„הגירושים גורמים לכך שבני עם-ישראל יתרושו יותר, מעת נישולם מצרפתות שחיו בהן מאות שנים.“

- ואשר להתיישבות :
1. אי אפשר לישב את היהודים על האדמה במקומות מגוריהם בגלל חוסר קרקע פנוים בפלכים שעברו מפולין לרוסיה.
  2. בגלל חוסר אמצעים כספיים מספיקים בידי הממשלה, אי-אפשר לישב משפחות יהודים בפלכים הרחוקים (חרסון ויקטרינובול) וגם לו נמצאו במלילה מילוני הרובלים הדרושים לכך, קשה למצוא בערבות השוממות פועלם, בהמות-עבודה, ציוד וכל הדרוש להקמת המשקים.
  3. כדי להפוך יהודים לעובדי-אדמה תדרש הכשרה רבה, ע"י מדריכים ומפקחים.

לפיכך, רואה הוועד מחובתו להציג : „לשימים קצת למבוכה, ולהשאיר את היהודים במקומות מגוריהם באופן שיהיו רשאים לעסוק בפרשיות שנאסרו בסעיף ל'ד, וזאת משום שהוועד מכיר את מצבו הקשה של העם, ומהשש פן בהמשך הכהיה, במצב המדינה הנוכחי, זה עלול להרגינו את העם הדוחק.“

הממשלה ויתרה ואישרה את מסקנות הוועדה. יש להגיה שוויותורה בא לא מתוך הנימוקים החומניים של הוועדה, אלא מתוך הנרטז במלים : „בbumead המדינה הנוכחי“. הרמז היה לצבא נאפוליאון, שחצה ביגנדים את הגבול ופלש

לתחומי רוסיה. נשקפה סכנה שהאוכלוסייה היהודית, הגדלת עלא-צואר, תעורר לפולשים.

היהודים המשיכו, איפוא, בפרנסותיהם "הבזיות": מכירת יי"ש לאיכרים, החזק-פוגדאות בדרבי המלה, תיווך ורכבות.

הסערה שפקדה את היהודים מחמת התקנות של שנת 1804 השירה אחריה מאות, ואולי אלפיים, של קרבים מפוזרים בערבות חרסון, כתוצאה מתונות אלו הוקמו 8 מושבות, בהן התנהלו כ-800 משפחות, במצוקה ובעניות מנולת; אך ממשות מרוודות אלו צמח הגרעין שהתחפה במשך שנים לשבט עובדי-האדמה

היהודים

לבטי המנהלים בעשור השני

אחר המskinות של ועדת פופוב (1812) שבעקברותיה נפקו הגירושים מן הכפרים והותר ליהודים רבים לחזור הביתה ולעיסוקם הקודם. ראו מתישבי חרסון את עצם פמקופחים, משוללי כל אפשרות לחזור אף הם לעסקיהם הקודמים. ברצון היו חוזרים למקומותיהם הקודמים, או מבקשים לעצם עיסוקים מקובלים בעיר חרסון. אולם חקיקת התקנות משנה משנת 1804 לא עודדה מעבר ממעמד עובדי-אדמה למעמד אומנים, וחובות האיכרים לממשלה החמירו את המצב; כל עוד לא סיילו אותם אי אפשר היה להם לקבל פספורטים והיתרי עזיבה.

מכיוון שהפקידים על המושבות מטעם הרשות נעדרו רוב הזמן ולא הקפידו למלא תפקידם כלפי המתישבים וככלפי השלטון, היו איכרים רבים שננטשו את אדמותם לזמן מה וננדדו אל הערים הסמוכות למצוא טرق למשפחתם. היו איכרים שמצאו עבודה במקצועות שעבדו בהם מוקדם או שהתמחו בהם בינוים, כגון: זגנות, סנדרות, חיטות, רצענות ועגלנות. מחשורי-מקצוע עסקו ברוכחות ובכל שימוש בעל סיכויים לרוחים ופראנסת.

בשנת 1815 הגיעו מתישבי חרסון שליחים לליטא ורוסיה להבנה לאספה נדיבות עברו האלמנות, היתומות והaicרים העניים ביתר. משלחת אחרת יצאה לערים גרוונגה וסלזניום, כדי להיעוץ שם עם יהודים בקיאים ונבונים, כיצד יוכל איכרי-חרסון להשתחרר מעבודת-האדמה ויוציא להם לחזור למעמדם הקודם. את כל תקותם שמו בשתדלנים העשירים, אליעזר דלון ווונדייל זוננברג, בעלי הקשרים הטובים עם הממשלה.

ואכן היה מצבם של המנהלים במושבות חרסון בכיו רע. נמצאו אמנים איכרים אשר הצליחו לבסס את משקיהם ולמצוא את מחיהם מחקלאות, אולם אלה היו מעטים. רובם המכريع של מתישבי העשור הראשוני נפגעו קשה מפגעי הטבע. בשל שחיתות הפקידים נשארו בתיהם רבים ללא גג, וקירותיהם סדוקים.

שתיים-שלוש משפחות נאלצו להצטופף בבית אחד. האיזוריהם מהם באו משופעים היו ביערות ואף העני ביותר היה אוגר מעט עצי-הסקה לקראת החורף; ואילו ערבות חרטון היו קרחות מעץ. בבתים הרעועים והסדווקים שרר בחורף קורר כלבים. הלבוש החורפי נtabלה מזמן, וחדר לא נקנה.

הציפיות (15 נפשות בחרדר), העבודה הקשה, התזונה הזעומה, אי-הנקיון, הקור המקפיא בחורף — כל אלה עשו שמות בבריאות האנשים, ואחזרו התמותה היה גבוהה. לפי המספרים מתו במשך עשר השנים הראשונות כמחצית האוכלוסין, ונשארו אחריהם אלמנות ויתומות ללא אמצעי חיים.

באחת התקירות שלחה ליינוב לפטרבורג בשנת 1813 כתוב בין השאר: "— יהודים במצב מהיריד. בכבי ודמעות הם מתהננים להצלם מכילה

— — הם נחלשים ומתנווגים בערבה מקור ומרעב".

מצבם היום של האיכרים היהודיים לא נעלם מידייעת השלטונות בעיר הבירה. דומה, שאצל השליטים שורה דאגה של ממש למצב המושבות. אין לדעת אם דאגה זו נבעה מהיות האנושי לגסין שנכשל, או מתחששות האחריות למפעלים שלא הצליחו; ואולי רק במקורה עמדו בראש המוסדות שטפלו במושבות אנשים שהתייחסו במצב האיכרים. בראש מיניסטריו-הפנימים כיהן קווזדאלבל, בראש המיניסטריו לדת והשכלה — הגראף גאליצין, שהיה ידיו הקרוב של הקיסר אלכסנדר, ומנהל הדפרטמנט — זונקובסקי.

כשנודעו סבלותיהם ותלונותיהם של היהודים למיניסטר קווזדאלבל, החל פונה מדי פעם לשכת האפוטרופסות למתאזרחים בנובורוסיה ולשר הפלכים הדרומיים רישליה, בבקשת פרטם על המצב. הדיניגים-וחשבונות אישרו שמצב המתישבים היהודיים בכלי רע ושיפור מצבם כורוך בסיום כספי, אלא שהאשמה העיקרית הוטלה על "המתיישבים שאינם יודעים, ואינם רוצחים לעובוד". שוב צוין כי התחלואה הרבה נגרמה בשל אי-הנקין של המתישבים. לשכת האפוטרופסות ורישליה לא מצאו כל פסול במחוקים המקומיים, אשר נתמכו על ידיהם ואשר אהבת-הבצע שלהם פגעה לא מעט במתישבים.

המיניסטר קווזדאלבל לא הסתפק בסקרים שקיבל. הוא מינה, כמשמעות לעיל, את השופט הראשי בנובורוסיה, קונגטניוס, וכעבור זמן-מה שלח שוב את לנוב כל אחד מהם ביקר במושבות, ושניהם הגיעו דו"חיהם מפורטים והצווות. אף הם ציינו אחת את הסיבות לכשלון: תקציבי הממשלה שהוציאו ללא תיאום וסדר, התקציבת האישית הזעומה (מדובר בהתקציבת ראשונה עד היובל הראשון), שנות הבצורת הרצופות, הגניבות, המחשור בבהמות עבדה ובמכשירים, שמנע עיבוד בעיתו. המגיפות בענפי החיים, חייו העוני ושיפור התמותה הגבוהה. מצד שני הדגישו שני המבקרים את "חוסר היחס של המתישבים לעבודת-האדמה", את "שאיפתם להיפטר ממנה". הם ציינו כי גם במצב זה — אילו גידלו המתישבים כבושים וורעו פשתה, היו מספקים לעצם בגדי חורף וכיוצא.

אף על פי כן, לא היו בדו"חיהם של קונטנינטוס וגם של לנוב משום פסימיות לגבי העתיד. הם אף הדגישו שמלבד כמה חולים ו"לא יצליחים" מראים האיכרים סימנים של הסתגלות לחיים החדשניים — לו רק הועמדו לרשותם אמצעים מספקים לתיקון הבתים הרעוויים. לרכישת הבעות-עובדת וכלי-עובדת במידה הדרישה. לנוב, אשר סקירתו אופטימית יותר, מזמין לנוחין להציג כי המתישבים היהודיים רואים ליתר תשומת-לב וייחס אחד מצד הממשלה מאשר המתישבים הגרמנים, הבולגרים, או הרוסים. באשר לאחרוניים, מלבד היותם עובדי-אדם מהלידה, זכו מאות המשלה להלוואות מיוחד פיננסיים מאשר היהודים. אם תuumיד המשלה לרשות היהודים את הסכומים הדרושים יימשך אמן ביטוסם יותר זמן, אבל בסופו של דבר יהיו עובדי אדמה טובים.

גם הצאר הבין שאין לבצע شيئا' במאכזרות הפקידים המקומיים האשימים בכשלון, וכי יש טעם למנות אחד או שניים מבין הפקידים הישראלים והמוסלמים שבפטרבורג. על כן נתמגה למטרה זו. המפקח במחילה המשקית של מיניסטריוון הפנים, י.פ. ליפנוב, ואנו עוד פקיד בשם לשקרוב. למעשה פעל ממש כמו שנים, רק ליפנוב. ניתנה לו הרשות לפטר פקידים ולהחליפים וכן להכניס סדרים

כפי ראות עיניו ללא כל תלות ב"לשפת האפוטרופוסות".

ליפנוב היה אדם מוכשר, נבון, אובייקטיבי ונאמן לתפקידו. הוא פיטר אי' אלה מפקחים מקומיים, אשר נהגו להעדר מהמושבות לתקופות ממושכות, קנה בעצמו את הורעים הדרושים, הגדיל את מנת הקמח לחם, השפייע הן במדיטה-חומרה והן בסבר פנים ועודד את האיכרים לגשת לעבודות החריש והורעה. התנהנוונו הנזונות כלפי הרשותות והפקידות קומה נגדו את אישי השלטון המקומי. רישליה, שר פלכיני-נובורוסיה, גובל שפקיד מתבירה פועל ללא תלות בג' אולם לאחר שמיניסטריה-האגנים מצא נסחה משביעה רצון של פועלות משותפת, הוסר מכשול זה, ואלו שאר פקיד לשכת-האפוטרופוסות ומחלקה האוצר השתדלו להפריע ליפנוב ולהכשילו. בغالל היחס העזין מצד פקידי הרשות, חי הנזודים והניתוק ממשפחתו אשר נשאהה בפטרבורג הגיש ליפנוב בקשה לשחררו מתפקידו. אולם השלטונות, בהיכרים בייעילות וכושרו, ביקשווה להמשיך והקציבו לאשתו אלף רובל להעבירה עם ארבעת ילדיה למוקם עבודה בעלה.

לאחר שנים של פורענות וסבל חל סוף-סוף המפנה לטובה במושבות. המצב החומרני נשתפרק, המחלות והמתמותה פחתו. ודאי שבין הסיבות למפנה זה יש לציין את הדאגה מצד השלטונות ושיליחם הנאמן ליפנוב; אולם סיבה אחרת הייתה היתה הפסקת הבצורת. עיבוד השדות נעשה יותר רציניאלי ובעונות הפניות מעבודת האדמה עסקו האיכרים בעבודות מכניות בעירם הגדולות. הגורם העיקרי, לכל הדעות, היה עצם תהליכי ההסתגלות של המתנחלים לעבודות-ידשה. וביחוד מאחר שהילדים בגורו והחלו משתפים עצם ב妣ות ענפי-המשק.

משופר מצב האיכרים צפה דאגה חדשה — תשומי המסים והחוות.

אחד מתנאי ההיאחזות היה שיחרור האיכרים ממסים שונים וmprעון חובותיהם למשך עשר שנים. והנה התקרבה השנה העשירה להתיישבות, ואילו הקפידו השלטונות על מילוי התנאים, כי אז היה הכרה לשלם. מהשנה האחת-עשרה ואילך מסים ותשומי חובות — בסך של 100 רובל לשנה. האיכרים פתחו במשא ומתן וביקשו שתנתן להם ארכה של כמה שנים לתשלום המסים ולפרעון החובות. דרישת זו נתקבלה על-ידי ליפנוב וגם מנהלי לשכת האפוטרופוסות הכירו בצדקה מאחר שנוכחו בשינוי לטובה שחל במושבות. בתמיכת המיניסטר קוזודאבלב וגאליצין שר-הדרתות וההשכלה, נתקבלה ב-17 בנובמבר שנת 1817 במוועצה הממלכתית ואושרה על-ידי הцאר אלכסנדר הראשון החלטה האומرت: "יש לשחרר את המושבות מתשלום מסים לעוד חמישה שנים, ולדוחות את פרעון חובותיהם לשלושים שנה". החלטה זו עודדה מאד את האיכרים.

לקראת שנת 1818 סוכמו מיספרים אלה: הסכום שהשקעה הממשלה בהקמת 8 המושבות — 300.000 רובל; האוכלוסייה: 1654 נברים, בס"ה — 3657 נפש; שטחי אדמה אשר הוקצו להתיישבות יהודים — 104 אלף דיסטרין. כמובן שרק חלק משטחים אלה עובדו והשאר הוחכרו.

לפי מדדי השטחים כבר חסרו ידים עובדות, והוא מקום רב למתיישבים חדשים. בפרס שנות העשרים נשארו, לאחר הנשירה וההמורות, כ-400 משפחות בתתיישבות חרסון, והורגש הצורך לפטור את בעית התמענות האוכלוסייה על ידי התיאשות נוספת.

התעוררות חדשה וקיומה

הידיעות על שיפור מצם החומר של האיכרים הגיעו לפכל רוסיה הלבנה ויהודים רבים נתעוררו לנוטש מקומות מגורייהם ולהאחו בעבודת-האדמה. הפעם נדמה היה כי נוצרו תנאים נוחים יותר. אלה שיבואו ימצאו מושבות מוכנות ומוסדות מוכנים. לרשותם יעדמו הנטיון והידיעות שנרכשו על טיב שטחים והקרקעות והבהמות ויהיה להם מי למדוד את העבודה. גם בהנחת לשכת האפוטרופוסות דומה שחל שינוי לטובה. בראשות הוועמדון גנול אינזוב ועוורו פאדיב, שניהם אנשי-מעשה רציניים.

בשלחי שנות 1819 הגיעו 34 משפחות משקלוב, באמצעות שר פלק מוהילוב, בקשה להתיישב במושבות חרסון. שרד-הדרתות וההשכלה גאליצין, שבתוכם עניינו במיוחד גם שאלת-יהודיים, ראה את פניותם בעין יפה, אך כשעודה שאלת הקצבה הכספית נשאל אינזוב, ראש לשכת האפוטרופוסות, מהו הסכם הדורש למשפטת מתיישבים. והוא קבע

סך 800—700 רובל למשפחה; מיניסטר הכספי הודיע שאינו רואה כל אפשרות להקטיב כספים למטרה זו. המשא ומתן נמשך כשנתיים. אנשי שלזב טרם צו ממקומם. עד כה וכיה לכתה רוסיה הלבנה בבעורת קשה בשנות 1822—1821 בעקבותיה הרעב. השמועות המודדות מחרסן עוררו ביוהדים רצון לעזוב את מקומותיהם, לנוטש את פרנסותיהם ולבור להתיישבות. בקשות רבים ורמו לשר פלך מוהילוב, וזה פנה לפטרבורג. למרות הפקודה המפורשת משנת 1810 להפסיק את יישובם של היהודים, לא ראו השלטונות פגמ בתוספת מתישבים על חשבונם הם, בתחום השטחים שהוקצו. לשר פלך מוהילוב נשלה הוראה מהחייבת כל מוגדר להתיישבות להתחום מראש על העודה, לפייה הוא מוותר על כל עזרה כספית מצד הממשלה, אז לצורך המשע והן לציד המשק.

שר-פלך מוהילוב הודיע לפטרבורג שעל יסוד חתימות המועמדים הוציאו רישיונות העברת ל-1490 משפחות. באותו זמן נתקבלה משלחת האופטרופות ידיעה כי הגיעו 197 משפחות לחרסון. בהודעתו הדגיש אינזוב שם משפחות אלו הן סדרות אמצאים. לדבריו, לא ידעו האנשים מדויק חתמו ולא שמם לב לתוכן התשואה שחתרמו עליה.

נראה שרואשי הקהילות, ברצונות להיפטר מהמשפחות הנתמכות על ידם, עודדו את העניים להתחום על התעדודה ברום כו' הממשלה בוודאי תישב אותם על השבונה. ובינתיים המשיכו היהודים רבים להתחום על תעוזות התיhor ולקבל רישיונות העברת לחרסון. מהם שייצאו תיכף ומיד, מהם שנשתחו זמנ'מה לחTEL את עסיקיהם. לפי הידיעות הראשיות של לשכות פלכידות הלבנה ליום 7 בדצמבר שנת 1822 יצאו לדרכ' ב-1780 משפחות (נפ). 8706

בניטאים חל שוב שניי לרעה ביחס הממשלה להיהודים. אלכסנדר הראשון, שבראשית מלכטו היה אילו ליברלי וסובלני, החל מראה נטיה גוברת לרייאציה וشنאת-יהודים. ומאורע אחד אף הגbir את טינגו. ב-25 במרץ שנת 1817 יצא פקודה מטעם הקיסר לייסד "חברת נוצרים-ישראלים" כלומר, מוסד מיסיוני, שינוהל על ידי גראף גאליצין, המיניסטר לדתות ולהשכלה. לפי התקנות הראשיות היו היהודים מומרים חברים בחברת הנוצרי-ישראלים", קיבל קריקעות ממשלה חינט-איינ-כסף, בפלבי הדרום והצפון, וכן לייסד כפרים, עיריות וערים שייתנו שלטון עצמי ומהנות מיזחdot בתשלומי מסים. למטרה זו הוקצת שטח קרען בפלך יקטרינוסלאב ומונזה מפקח מיוחד. תעמללה ופירסומת רבה נתלו לייסוד החברה אך תוכאות של ממש לא הושגו; ובשנת 1824 הצעץ הגראף גאליצין לחשול את החברה ולפזר את הוועד המפקח שלה. הקיסר בקאנטו הדתית סייר להסתלק מרעינו ו"החברה", ללא חברים, המשיכה להימנות על רשימת מוסדות הממשלה כל ימי חייו של אלכסנדר הראשון; היא חוטלה רק ביום ירושן, ניקולאי הראשון.

לאחר מות מיניסטר-הפנים קווזדאלב, בא במקומו קווצ'וביי אשר כיהן

כיווש-בראש בועוד הממלכת שיעיד את "תקנות היהודים" בשנת 1804, ואחריך בהיותו מיניסטר-הפנים ביצע את התישבות היהודים בחרסון בשלבי העשור הראשון של המאה.

כשנתמנה שוב לשדר-הפנים, זכר את טרdot-התישבות הקודמות. גם שינו האוירה והיחס ליהודים השפיעו עליו ולא נודרו ביותר להעיס עול חדש.

מאז ועתה, כשהיתה מתרגש פורענות, היו חיצי העם מופנים לעבר היהודים. גם הפעם גרמו הבצורת והרעב בפלכי רוסיה הלבנה למצב דומה. כדי לגול מעל עצם כל אשמה, תלו בעלי-האחוות את הקולר בצוואר המוגדים והפונדקאים היהודים. וכשנועכו ראשי האצולה על תיקון מצב האיפרים החליטו להציג לגרש את כל היהודים מרוסיה הלבנה, או לפחות את מוכרי יין.

השרף, ההורסים את מצב האיכרים. המכונה הבירוקרטית הכבודה גילה כאן זריזות מופלאה, ושליח מיוחד, בدرج גבוה, ביקר אצל שרי הפלכים של רוסיה הלבנה ובקש מהם חוות-ידענות הימה חיובית. השאלה נדונה בועוד הפטרובורי לעזרת האיכרים הסובלים ברוסיה הלבנה. אין לדעת מה יום ועד זה לתיקונם היסודי של האיכרים, אולם בנידון להצעת הגירוש נתקבלה דעתם בקהלות. מכאן עברה ההצעה לדיוון במעטת המיניסטרים ושוב נטאישה; ולאחר כל ההסתומות והאישורים הוואיל גם הקיסר לאשרה. ב-11 באפריל 1823, נשלחה פקודה על שם שני שרי הפלכים ברוסיה הלבנה, המזוודה "לאסור על היהודים בכל הכפרים שבפלכי ויטבסק ומוהילוב לחוכר ולהחזיק פונדקאים, בתימרות, אסנויות, בתידואר; ואיפלו לאסור עליהם לאגור בכפרים".

מיד עם התקבל הפקודה נודרו השלטונות לגרש את היהודים באכזריות. הפקודה שנשלחה באפריל הגיעה, בתנאי התchapורה של הימים ההם, לפלי רוסיה הלבנה בראשית מי; והנה עד סוף השנה (ינואר 1824), במשך שישה חודשים, גורשו מהכפרים יותר מ-20,000 איש ואשה. גם במשך שנת 1824 נמשך הגירוש ומספר המגורשים הגיע עד 40,000 נפש. הם הגיעו לעיריות ולערים, תעו ברחובות ככלבים עזובים ללא קורת-גג, ללא בגד ולא מחיה, לנו בכתה-הכנסת, לעו במחלות, ורבים מהם מתו.

למרות החלטות המפורשות בסעיף ל"ד מ"תקנות היהודים" של שנת 1804, לאפשר למגורשי-הכפרים לעبور לעבודת-אדם, ולמרות שהנסין במושבות חרסון הוכית כבר יהודים מסווגים לחקלאות, אף יש שטחים פנויים למטרה זו, ולמרות בקשותיהם של מגורשים רבים להתנהל, לא הראו הפעם השלטונות, והקיסר בראשם, כל נכונות לאפשר, לפחות חלק מן האומללים, לעبور לחקלאות. שר-הפנים קו צוofi ראה, בכל זאת, צורך להגיש למועצה-המיניסטרים הצעה

שכללה 4 סעיפים :

- א. על הקהילות היהודיות המשתרחות מתשולם-מסים עבור העוברים להתיישבות, לעזר לכל משפחה מתישבת בסכום של 400 רובל לסייעו המשק; על הקהילות להעביר את הסכומים האלה, במזומנים,isher לילשכת האפטורופסות למתאותים בנובורוסיה;
- ב. להודיע לקהילות שמהותן להוושט עזורה גם יהודים הנמצאים כבר בחרסון וטרם הסתדרו;
- ג. מכיוון שרבים מלהי אשר עברו בזמן האחרון לנובורוסיה לא עזבו את מקומות מגורייהם מרצונם הטוב, אלא בהשפעת הקהילות, על שידי הפלכים לדאוג לכך שאף יהודי לא יעזוב את מקום מגוריו שלא ברצונו.
- ד. פל עוד לא נמלאו תנאים אלה — יש להפסיק את העברת היהודים לחרסון;
- הקהילות לא יכולו מפתע עניותן לעוזר למתיישבים בסכומים שהוטלו עליהם, ובמשך כרך בטלה מלאיה הנהירה להתיישבות בחרסון; אולם, לפני שניתנו ההוראות, כבר הפסיקו רבים לעזוב את מקומותיהם ולנדוד אל המושבות בחרסון. רק חלק מהם הגיעו למ BuzzFeed; היו שנשאו בדרך, ומהם שחורו למקומותיהם.

הgal השני של מתיישבים

במשך שנות 1822 נددו מרוסיה הלבנה לחרסון 1780 משפחות (8706 נפש). מהם הגיעו לחרסון רק 1016 משפחות (4431 נפש); יתר 764 המשפחות — נעלמו עקבותיהן. יש להניחס שה�프זרו בערים, או חזרו ולפי עדויות החווירים מתו רבים בדרך.

מצפון הארץ נددו חברות חברות דרומה לחרסון, מהם בעלי אמצעים מסויימים, ומהם — מחוסרי-יכל שלא היה להם מה להפסיק. ככל כן אלה, סמכו על חסדי השלטונות שבוטפו של דבר יושטו להם את עורתם.

הפליטים החדשניים הציפו את המושבות, וביחד את שתי המושבות, קאמינקה ואינגולץ. בדומה לקודמיים מלפני 15 שנה, טעמו גם מתנחלי הgal השני מן הסבל, המחסור והמחלות. הczetniki, הדיסנטרייה והקדחת עשו בהם שמות. לפי הבדיקות הרופאים הייתה התשישות תוצאה של תלותם הדרוך הארוכה והמייגעת, חסר תזונה ולבוש וחילוף האקלים במושבות חרסון, ונוסף לכל אלה הציפיות והזוהמה בבתי-המגורים. במשך זמן קצר מתו באינגולץ ובאנגולץ 197 נפש. הגנראל אינזוב, ראש לשכת האפטורופסות למתנחלים (גרמנים, בולגרים, יוגנים, רוסים, יהודים), הטיל על פאדייב למיין את הפליטים ולקבוע את המעניינים בהתיישבות והמתאים לה.

לפי המיון שנמדד שלושה חודשים נתררו מספרים אלה:

443	משפחות הבינו רצון להתיישב.
11	משפחות הבינו רצון לעBOR לערן יקטרינוסלב.*
511	משפחות עמדו לחוזר לפולכי-מגוריהם הקודמים.
51	משפחות נעלמו ללא דרכונים ולא נודע לאן.

בס"ה — 1016 משפחות

יחסו של אינזוב למפעל ההתיישבות היה רציני ואובייקטיבי ויחסו לפלייטים החדשניים — אנושי למדי. גם פאדיב, בתפקיד ממציע, הראה יחס חיובי לאנשים ואילו ידאמוב, המפקח הראשי על המושבות היהודיות, גילה מסירות למופת, היה מתרוצץ ממושבה למושבה, אף בכפר וסערות-שלגים. ובאות מניעותיו אלה החלה זמתה (27.4.1825) בהשairoו אחריו משפחה ענייה, וזכרונות טוביים בלבות המתישבים היהודיים.

יש להניח שאחרי חילופי-גברא שbow צו בין מפקחי המושבות ע"י ליפנוב אל שניי ביחס המפקחים למתיישבים. ייחס חיובי זה מצד העומדים בראש לשכת האפוטרופסות ומצד ידאמוב מסביר את העובדה המוזרה, שלמרות הפקודה הבוראה להטייר יישובם של יהודים חסרי אמצעים בתנאי שהקהילות היהודיות יימנו את ההשקעות — אלו רואים מצד אינזוב ופאדיב הכוונה ליישב המשפחות.

אינזוב חילק את הקרקעות שעמדו לרשות המושבות היהודיות לפי 40 דיסיאטין למשפחה הן למתיישבים הקודמים והן לחדשים. אחרי החלוקה התפנה שטח של קצת למעלה מ-14 אלף דיסיאטין שהיה צריך לשימוש מעין רוזבה לרשותם של מתישבים חדשים, אם יופיו.

מפתח חסר אפשרויות טכניות, ארגוניות וככפיות החליט אינזוב ליישב רק 200 משפחות כל שנה, מתוך הנחתה שככל אלה אשר נדחו לשנה הבאה יכשרו עצם ביכולתם בעבודה אצל האיכרים הותיקים.

בידעו את היחס השילילי בפטרבורג נהג אינזוב להצעה בדרישותיו. הוא ביקש מהממשלה 250 רובל למשפחה או 50,000 רובל עבור 200 המתישבים לשנה הראשונה. כנראה סマー על השתתפות המתישבים בסידור משקיהם, כי לפי ידיעותיו הביאו המועמדים להתיישבות 2738 רובל במזומנים, 167 סוטים ו-159 עגלות, בהן עשו דרכם הארוכת.

פטרבורג נענתה בלית-ברירה להצעה אינזוב והказיב לו 50,000 רובל. בסכום זה יושבו על הקרקע בשנת 1824 162 משפחות; כל אחת קיבלה שני שוררים, מחרשה, משדדה, עגלה, זرعים ובית. ההשקעה לכל משפחה הتبטהה

* מיעוט הבקשות להעברה ליקטרינוסלב בא כתוצאה מסווג שלטונות בעיר זו קיבל פלייטים.

בمجموع של 307 רובל ו-69 קופיקות. עד שנת 1828 התישבו עוד 130 משפחות. מוגם הפליטים של שנות העשרים הראשונות הגיעו, איפוא, להתיישבות 292 משפחות. ההשקעה הכלכלית בסידורם הגיעו ל-110 אלף רובלים. 62 משפחות יסדו מושבה שנקרה איזילוצ'יסטי. היתר התישבו במושבות הוותיקות. אלה היו תוצאות האל השני. במשך חמישה שנים התישבו קרוב ל-300 משפחות, מכרב 2000 המשפחות שנדרדו להרסון.

שוב בצורת ותוצאותיה

אפשר היה לשער שאחר תלאות השנים הראשונות יצא המפעל ההתיישבותי בחורסון לרקען ביטוסו. נשתנו פניו הדברים. האיכרים נשארו למדוד את העבודה; המחלות פסקו, הילדים גדלו והואלו לעוזר. במושבות היו כמה שנים של יבול־ברכה. יחס הפקידות הốtב; מתנחלים חדשים באו למושבות ואף נוסדה מושבה חדשה, ניבנו 300 בתים נוספים; בחודשי החורף ככלא הייתה עבודה בשדות היו האיכרים היהודים הולכים העירה ועובדים כאומנים, בעלי־מלוכה, וכשביריים בתכתי־ఈורים, והכנסה חומרית זו הייתה למשען חומירי רב־ערך.

אך בשנת 1824—25 שוב פקדה הבזורת את האזור, והיבול העומם לא כיסה אף את מחצית הזורייה. ושוב הגיעו ימי מצוקה, התירושות ויואש. שנת 1824 הייתה הריאונה לתשלים המסים, שנדרחה לחמש שנים. המתישבים הראשונים היו חייבים לשלם באחת שנה — 12,000 רובל ואילו משנת 1825 ואילך — 25,000 רובלים מדי שנה. אך בקושי ניגבו מכל המתישבים יחד — 600 רובלים. איןזוב הסביר לממשלה בפטרבורג את מצב המתישבים וצין כי זהה תוצאה «מההגלי־נדידה, מחלות, תמותה, אי־ידיעת העבודה החקלאית» ושנות בזורת שפגעה בכל פלך חרסון אשר גם איפרים מלידה נהרסו בغالלה. מ-500 האיכרים במושבות היהודיות ורעו אולי 120 את השדות באמצעותם. גם הרוחה מעבודה צדעית נתמעט, הסביר איןזוב; האומנים, המומחים מישגים עבודה בקושי וחסרי־מקצוע אינם מישגים עבודה בכלל. כדי להציג רבים מרעב מניהדים לעזר להם במתן ורעים.

במצב מצוקה זה רבי מספר הנודדים לערים ופעמים לערים רחוקות ביותר כדי להרווית מהווע בעבודה או ברוכלות. גם אחרי שחלפה הבזורת נשארו סימניה במושבות; רבים העדיפו את הפרוטות המזומנים משכר עבודה בערים, על המאמץ הפיזי וההשקעה הכלכלית בשדות שיבולם איןנו בטוט. היו שהוניחו את השדות והיו שהחבירו לנוצרים מבלי שהפקידות תדע על כך. כתוצאה מכל זה הונחו המשקים והמשבה שוב איבדה את אופיה החקלאי. אי־התמדת

היהודים בעבודות המשק ונגידתם העירה חיזקה את דעת הפקידים הממונה
שהיהודים הם עצלים, נודים, ומשתמטים מעובדה פיזית.

כמו במושבות הנוצריות היה גם במושבות היהודיות ראש מושבה שנבחר על ידי האיכרים או השלטונות (המכונה "שולצה"). השולצה היה כעין מוכתר, איש בגיןים בין האיכרים והפקיד. רק איכר שESCO מבוסס יכול היה להבהיר לשולצה, ולמפקח הנוצרי הייתה, כמובן, השפעה על הבחירה. למרות זה שנאסר על האיכרים היהודים לעזוב את המושבה, הרוי בהתחשב עם מצבם החמור בראשית ההתיישבות הותר להם לפרש זמנית בחודשי החורף הפנוים מעבודת השדות כדי להשתכר למחיהם בעיר או בכפרי הסביבה. רשות בכתב והיתרים ניתנו על ידי השולצה היהודי. השולצים שנאלצו לא פעם למלא הוראות בלתי נעימות כלפי התושבים לא תמיד היו יהודים על הציבור. בבחירותם היו, כאמור, תומכים ונתגדים. לא תמיד עמד השולצה הנבחר ב מבחן האובייקטיביות והיה לא פעם "ונטה חסד" לתומכיו ולבודריו.

ניתנה האמת להאמר שלמושבה היהודית טרם היה צבון כפרי ולא נוצר בה עדין טיפוס של איכר ממש; רוב תושביה, כאמור עבדו בערים בחודשי החורף הפנוים מעבודת שדה ומהם שהתחכמו ועבדו בעיר רוב ימות השנה ומשכמת הzonah. לעומתיהם היו איכרים שעיבדו את שדותיהם בתמדדה, ופיתחו את ענפי החיים: בקר וצאן. הם היו רוחקים מAMDOT, אולם לא סבלו מחסור במזון ולבוש. האיכרים בעלי המשקים הטוביים היו יהודים על הפקידות, לא רק מפני שפרעו את החובות ונשאו בעול המסים, אלא בעיקר מפני ששימשו הוכחה לכך שאף היהודים מסוגלים לעבודת הארץ, אם רק ינתנו להם תנאים נאותים ויפתחו בהם את ההכרה וכשר-הסתגלות.

הקייטרוג

קשה לקבוע מה הייתה הסיבה לשינויו יחסו ולקטרוגו החמור של פאדייב, ידיימינו של הגנרטל אינזוב. בשנים שקדמו לכך היה מסור לתפקידו ולעניני המתישבים. האם הייתה זו השפעת האוירה העזינית ליהודי שגברה בסוף ימי אלכסנדר הראשון ועם עליית ניקולאי הראשון לכיס-המלוכה? פקידי המשלה הרוסית היו מחוננים תמיד בריגשות לתנודות הבארומטר בפטרבורג, אם לצד הליבראליזם ואם לצד השמרנות וביחד הייתה להם תחושה דקה לנבי כל מה שישיך לענייני היהודים. ואולי התאכזב פאדייב, האדמיניסטרטור החרוץ והמעשי,

לאחר שבע שנים פעליה, ממצב המושבות ובדרך השירה המקובלת הטיל את אשמת אי-הצלחה במתיישבים.

בכדי לבסס את אמיתות ניתוחו ומסקנותיו נקט פאדייב במספרים. הוא דרך סטאטיסטיקה מפורטת של השדות ההורעים, האינוננטאר, האוכלוסייה וכו' בכל שנה ושנה במשך עשר שנים. מ-1814 עד 1825. מספריו מבלייטים בזודאות את חוסר ההתקדמות ואי-היציבות במושבות. הוא מדגישי, שם-714 משפחות אשר נמצאו באותו זמן במושבות — רק 411 עסקו בעבודת-האדמה ממש. בענף רפת-החלב חלה נסיגה. בכל השטחים הנרחבים רק אחדו קטן היה בעיבוד.

המספרים שהביא פאדייב היו נכוןים ועשויו רושם קשה במשדרים ועל הפקידים. אילו היה מסכם את מספריו בפרק שנות 1824 ולא לקרהת 1825 — היה בזודאי מתקבל רושם אופטימי יותר, שהרי ב-1824 הייתה שנת בצורת קשה, וכידוע, עלילה שנת בצורת אחת לכליות פריע מלן של שנות השפע שהוא לפניה. בחינת הפרות הרזות שבלווא את השמנות ולא נודע כי באו אל קירובן. כן ידוע שבשנת בצורת גם איכרים מלידה נודדים מכפרם לבקש שבר ועכודה במקומות אחרים; ומצב יהודיהם המושבות שלא היו עבדי-אדמה מלידה. היה כה קשה עד שנאלצו גם בחודשי החורף לעזוב את משפחותיהם ולגוז לעררים רחוקות. תנאים כאלה בערים לא היו מהקלים. העבודה הייתה קשה, תנאי-הדיור גרוועים, ולעתים היו חוסכים ממזונים כדי לשלווח כמה רובלים לפרנסת ביתם.

הסטטיסטיקה של פאדייב וסיכוןיה היו גם מלוויים פירושים על "גנוודות ועצותות" של היהודים. נתיתם להשתמט מתשולם מסים. בסוף סיקرتו הצעיר פאדייב יתר החמורה במשמעות העבودה שייאף וייחנק את היהודים ויכריהם להיות עבדי-אדמה חרוצים ומתמידים.

הצתו של פאדייב פותחת בשורת סעיפים האוסרים החרת-אדמה לזרות. אחריםם באים סעיפיה העונשין לגבי הרשלנים העצלים והנוודים. פדרבו של משפטן קבע את דירוג העונשין, מן הקל אל הכבב, بعد רשלנותם במשק ונידחת העירה אחרי עבירה ראשונה, קנס של כמה ימי-עבדה ציבורית; אחר עבירה שנייה או שלישית הוקעת העבירות אל העמוד, ומעל לראשו — לוח עץ שחור, שעליו כתובה אשמו; אם ישוב לטרו — יקבל עשרים וחמש מלוקות; ואם כל אלה לא יתקנו... ישלח לסייע!

סעיף אחר קובע את האיסור לשלווח ילדים העירה לממוד מקצועות עירוניים. מותר לראשי הכהנים לשחרר את האיכרים מעבודה פיזית רק ביום הגימ, בהם אסורה העבודה עפ"י חוקי הדת. אילו בחול-המועד (המכונה בפיו "חגים לממחה") אסורה העבודה בראש כפר בלתי-רצוי, על המפקח המקומי להודיע למומוני פוליו ולהציג מועד רצוי יותר. כ"כ יש להחרים את בגדי-המשי, כובעי-הפואר, הפרוז, התכשיטים והפנינים וכן את כל-יהוזב והכטף שברשות האיכרים. את

כל החפצים יש להמציא למשרד הראשי אשר ימכרם במכירה פומבית ובתמורתם יסולקו מסיהם של בעלי-החפצים או יושקעו במשכום.

פאדיבב הציע גם לאסור על הרבניים לעזרך גט, הנדרש על ידי האשה או הוריה בעבר או-ימלי תחתיות בעלה או הוריו להעניק לה בגדי-פראר ותכשיטים (מסעיף זה עשוי להתקבל רושם שמקרים כאלה היו שכחיהם בין האיכרים, וקרוב לוודאי שאין הדבר כן — מ.ל.), ורב שלא יקפיד על כך ייענס בעונשים שונים, החל מנקנות ועד גירוש לסייע.

איסור אחר שהוצע ע"י פאדיבב כוונתו למנוע או לפחות להגביד על נישואין בנות-הaicרים לבחורים עירוניים.

לאחר שורה ארוכה של סעיפים קפדיניים הדנים בתנאים בהם אפשר להתייר יציאה העירה לזמן מה, הוא מחייב את ראש-הכפרים להודיע ללא דיחוי לפקידות על כל יציאה ללא רשות ועל מקום הימצאו של העברין. כל העונשים שנזכרו מעלה חורדים ומוציאים שב לבני מי יצא מן המושבה ללא רשות והם חלים גם על אלה שלא חورو הביתה בהתאם לתאריך המצוין לראשונה. גם ראש-הכפר רשאי לרשوت על יציאת איכר העירה ללא רשות הוא בר-עונשין. אהרי עבירה ראשונה הוא נקס ואחרי עבירה שלישית תקבע הרשות את עונשו, כפי ראות עיניה. כן מחייב פאדיבב לדרש מהשלטונות בעיר מסוימות (חרסן ויקטרינוסלב) לגלות את הבאים מהמושבות ללא רשות ולהזורם אל מושבי מגורייהם באורח משטרני (אטאפו — נ.א. בלויו נוטרים המתחלפים בכל חניתת ליל).

היות ואי-אליה איכרים בעלי-אוניות היו מועסקים במקצועם אצל בעלי-אחוות, הציע פאדיבב להעניש את בעלי-האחוות בהתאם לסעיפי-החוק הדן במחבאי עריקים מן הצבא.

כדי להניגג משטר קפדי נזק זה אין פאדיבב مستפק במפקחים המקומיים העולאים לנוגג ביד רפה מפאת חולשתם הנפשית, או קשריהם עם האיכרים. הוא מחייב אמצעים אקדמיים-רטטיביים, פוליל פלוגת שוטרים קטנה שתעמוד לרשות הפקידות. את סקירותו והצעותיו הגיע פאדיבב לממונה עליון, גנראל אינז'ז. אין להבהיר מה הניע את אינז'ז לאשר תוכנית זו, אם השפעת האויריה הכללית, ואם החשש מפני עוזרו וסגנו פאדיבב, שרכש לעצמו הערכה מסוימת מצד השלטונות הגבוחים. על כל פנים, עובדה היא שאינז'ז אישר את תוכנית פאדיבב, בתוספת אי-אלו הערות מצד, והעביר אותה למיניסטריון הפנים בפטרבורג.

במיניסטריון הפנים לא מיהרו לקבוע עמדה לתוכנית פאדיבב. כאן נשתרבו עוד שתי בעיות שדרשו פתרון — גבירות מסי האיכרים ודין מזניח-המשקם לגבי חובת הגוות. החוק משנת 1794 קבע לגבי יהודים סוחרים ועירוניים מסים כפולים לעומת מסי הנוצרים בני אותו מעמד; באותו חוק כלל סעיף המאפשר

ליהודים שיחזרו מחובת הגיוס לצבא תמורה פדיין-כסף בסכום של 500 רובל. בתקנות היהודים משנת 1804 לא היה כל סעיף בגיןן לחובת גיוס יהודים לצבא. — פירוש הדבר שהנזה משנת 1794 שריר וקיצים.

בג'ון – פְּרָנְסָה וּבְרַפְּבָּרְכָּה מִשְׁמָרֶן 1808 – נֵזֶם קָרְבָּן בְּשָׁנָת 1808, עַמְּ רָאשֵׁית הַתְּתִגְלִוּת שֶׁל יְהוּדִים בְּחֶרְסֹן, שָׁאל שְׁרִיפְּלָקְיָובְּ, מָה דִינָם שֶׁל יְהוּדִים עֲוֹבְדִּיאָדָמָה לְגַבְּיַה הַצְּבָא? שָׁאלתוֹ הַוּבְרָה «לְעֵד הַיְהוּדִים» (כונראה לוּעֵד אֲשֶׁר נִתְמַהַן מִחְדִּישׁ בְּשָׁנָת 1809 בְּרָאשׁוֹתוֹ שֶׁל פּוֹפּוֹבְּ – מַל.). גַּם עַמְּדָת אלְכָסְנֶדֶר הַרְאָשׁוֹן בְּנִידּוֹן זוּ הוּא הַיְתָה עֲקַבִּית. הַבְּעִיה הַגִּיעָה אֶל מִינִיסְטְּרִיוֹן הַדְּתּוֹת, וּשְׁם, יַחַד עִם מִינִיסְטְּרִיוֹן הַכְּסָפִים, עִיבְדוּ הַצְּעָה מִשׁוּפְתָּת הַקּוֹבָעָת שֶׁרֶק הַמִּשְׁתְּמֻמִּתִּים מִתְשַׁלְּם מִסִּים לְמַמְשָׁלָה יְגִיטוּ לְעַבָּא. הַצְּעָה הַגָּשָׂה לְדִיזּוֹן בְּמוֹעָצתְ המִינִיסְטְּרִים, אָוֹלָם בִּגְנִיטִים הַגִּישׁ מִנְהָל מִינִיסְטְּרִיוֹן הַפְּנִימִים, לְנַסְקִי, הַצְּעָה מְשֻלוֹן. בָּמָקוֹם כָּל הַקְּנוֹסּוֹת וְהַעֲוֹנְשִׁין שְׁבָגִירֶת פָּאָדִיבָּ, הַצִּיעַ לְנַסְקִי להַעֲנִישׁ אֶת זָנוֹנִיְהָמָשׁ בְּגִוּס לְצָבָא.

לנסקי הרחיב את מוכנותו וככל בה הצעת חוק בדבר גיוס יהודים עובדי-אדמה וערוגנים בתחום שלושת הפלכים שבנוזבורייה. הייתה ולפי חוקיהם ומהניגיהם קשה ליהודים לשרת בצבא הרגיל — יש להקים פלוגות של צבא עבודה כל פלוגה בת 500 חיללים, שיועסקו בעבודות ציבוריות. תיקון דרכיהם וכו'. לפלוגות אלו יהיו רשאים להציגם גם יהודים שיתנדבו לשרות מרצונם הטוב, בהן לא יkopחו החילים מבניה דתית. ועוד הדגיש לנסקי, שלגביו עובדי-אדמה המתרשלים לעבד את נחלותיהם יכול הגיוס לשמש אמצעי חינוך עיל ביתר.